

239621

ULUSLARARASI
ÜSKÜDAR
SEMPOZYUMU
VIII

21-23 Kasım 2014

B İ L D İ R İ L E R

C İ L T I I I

EDİTÖRLER

DR. COŞKUN YILMAZ

DOÇ. DR. CENGİZ TOMAR

DR. UĞUR DEMİR

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Den. No:	239621
Tas. No:	956.141 Üsk.Ş

DEVÂTÎ MUSTAFA EFENDİ VE KURDUĞU İKİ CELVETÎ TEKKESİ

OSMAN GÖRDEBİL

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İstanbul

Giriş

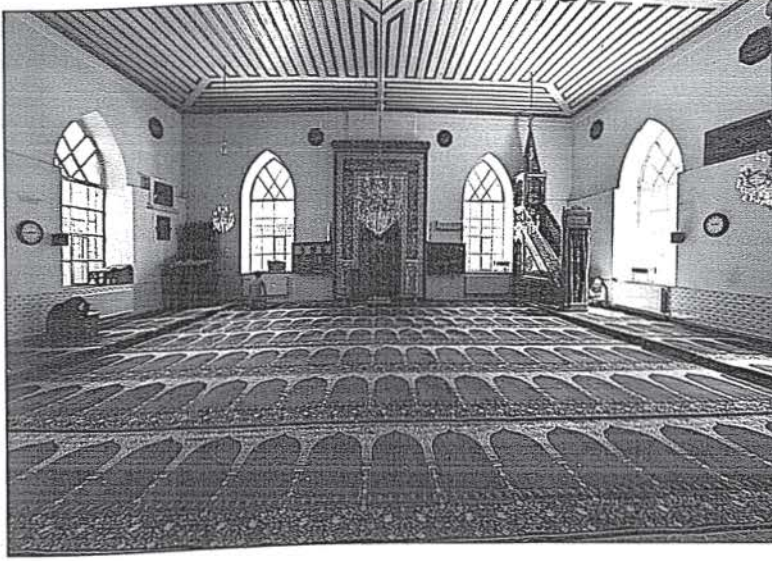
Celvetiyye tasavvuf mektebinin kurucusu olan Aziz Mahmud Hüdâî 16. yüzyılın ikinci 17. yüzyılın da ilk dönemlerinde yaşamış, sekiz Osmanlı padişahı görmüş ve onların bir kısmı ile münasebetleri olmuş önemli bir âlim ve şair sûfidir. Toplumunu irşad etmesinin yanında tesis ettiği okul ile Osmanlı tasavvuf tarihinde isimleri hayırla yâd edilen büyük âriflerin yetişmesine de vesile olmuştur. Bunlardan birisi de Devâtî Mustafa Efendi'dir.

Devâtî Mustafa Efendi Üsküdar Hüdâî Âsitânesi'ne mürid olmuş ve aldığı mürşitlik görevi ile Kastamonu'ya irşad için gitmiş ve burada bir Celvetî Dergâhı kurmuştur. Daha sonra Üsküdar'a dönerek Şeyh Camii olarak bilinen Devâtî Tekkesi'nde irşad faaliyetlerinde bulunmuştur. Bu tekkeler Osmanlı'nın son dönemlerine kadar hizmetlerini yürütmüştür. Devâtî Mustafa Efendi bu yolla bahsi geçen bölgelerde ilim ve irfan hayatına yön vermiştir.

Bu çalışma ile hakkında sınırlı bilgiler bulunan Devâtî Mustafa Efendi'nin kısaca hayatından bahsedilecek, Üsküdar ve Kastamonu'da tesis ettiği dergâhların yeri, postnişinleri ile ilim, fikir ve irfan hayatına etkileri Osmanlı Devlet kayıtları ışığında incelenecektir.

1. Celvetiyye Tarikati

Tasavvuf tarihinde birçok tarikat zaman içerisinde kendisine özgü bir metot ve yol belirleyerek birbirinden ayrı birer teşekkül halini almıştır. Bu tarikatların her birinin farklılaşması değişik zamanlar içerisinde olmuştur. Kimisi ilk dönemlerde ilke ve

esaslarını oluştururken, kimileri de sonraki zamanlarda yaşamış bir müridin etkisi ile tekâmül etmiştir.

Celvetiyye tarikatı Aziz Mahmud Hüdâî tarafından etkin ve yaygın bir tarikat haline getirilmiştir. Ancak Bursalı İsmail Hakkı Efendi'ye göre hicrî sekizinci asırda yaşamış olan İbrâhim Zâhid-i Geylânî tarafından ortaya konulmuş bir tarikattır.¹

İbrâhim Zâhid-i Geylânî Şiraz bölgesinde yaşamış ve tarikatın silsilesinde kendisinden sonra gelenler Erdebil'e yerleşerek bu nisbeyle anılmışlardır. Erdebilî nisbesiyle anılan şeyhler Safiyyüddin Erdebilî, Sadreddin Erdebilî ve Alâaddin Alî Erdebilî efendiler nispetlerinden de anlaşılacağı gibi İran ile Azerbaycan arasında bir bölge olan Erdebil'de yaşamışlardır.²

Tarikatın bundan sonraki silsilesindeki isim olan Hamidüddin Aksarâyî ile Celvetiyye tarikatı Anadolu'da yaygınlaşmaya başlamıştır. Somuncu Baba olarak tanınan Aksarâyî'nin halifesi olan Hacı Bayrâm-ı Veli ile Bayramiyye adında bir yol ortaya çıkmıştır. Onun da halifeleri Akbıyık Meczub, Hızır Dede ve Üftâde ile Celvetiyye Bayramiyye'den ayrılan bir yol halini almıştır. Üftâde hazretlerinin önde gelen talebelerinden Aziz Mahmud Hüdâî ile de tarikat usûl ve metotlarını tamamlamıştır.³

Celvetiyye'nin Halvetîlik'ten ayrılan bir kol olduğu da belirtilmektedir. Nitekim Muhyiddin Üftâde hazretlerinin Sümbül Sinan'a ve Hüdâî'nin de Nureddinzâde ile Kerîmüddin Halvetî gibi Halvetî şeyhlerine bağlı olması ve Hüdâî'nin "bizim tarîkimiz hem Halvetî hem de Celvetî'dir" demesi bunun delilidir.⁴

Celvetiyye tarikatı Aziz Mahmud Hüdâî ile şöhret bulmuş ve müritlerinin sayısı da bir hayli artmıştır. Hüdâî hazretlerinin bir asra yakın ömür sürmesi, sekiz Osmanlı padişahu

görmesi ve bunlardan kendisine intisab edenlerin olması tarikatının yayılmasında etkili olmuştur.⁵

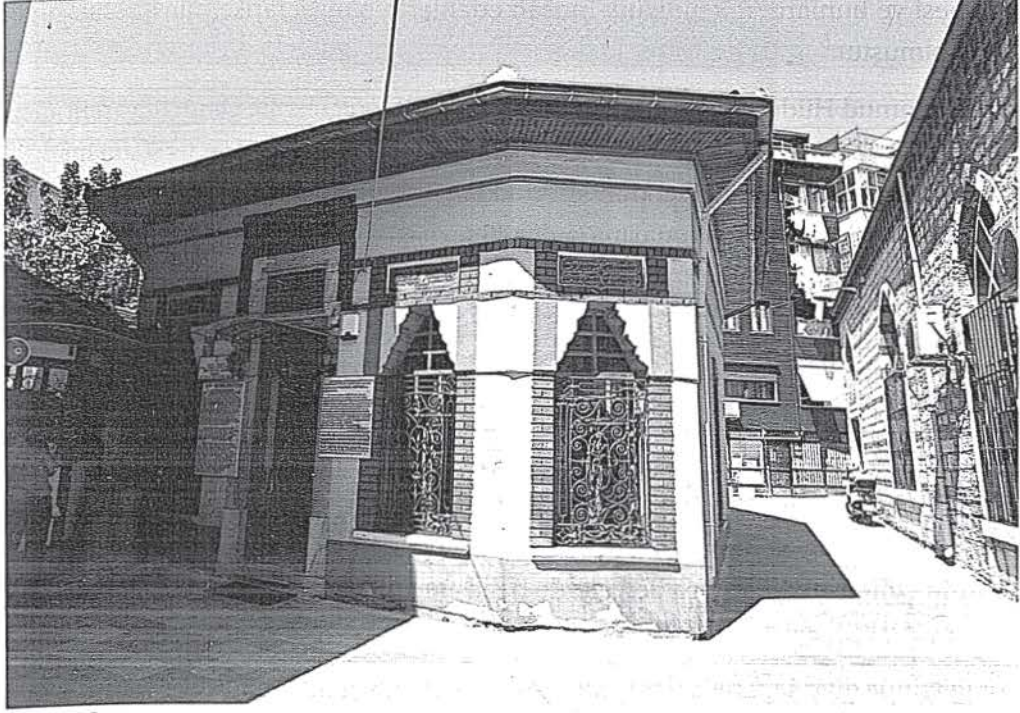
Aziz Mahmud Hüdâî Anadolu ve Rumeli'nin çeşitli bölgelerine gönderdiği müridleri ile Celvetiyye'nin farklı bölgelerde de yayılmasını sağlamıştır. Ancak tarikatın merkezi olan İstanbul'daki Âsitâne her dönemde etkinliğini sürdürmüştür. Hüdâî'den sonra bu âsitâne de tekkelerin kapatılmasına kadar 26 şeyh görev almıştır. Anadolu ve Rumeli'de bulunan Celvetî dergâhlarının başına geçecek olan şeyhlerin belirlenmesinde de İstanbul'daki âsitânenin post-nişinlerinden olur alınmıştır.

2. Devâtî Mustafa Efendi'nin Hayatı

Aziz Mahmud Hüdâî hazretlerinin kâmil bir tarikat haline getirdiği Celvetî tarikatının önemli isimlerinden biri olan Devâtî Mustafa Efendi'nin ne zaman ve nerede doğduğu hakkında bir bilgi yoktur. Ancak Üsküdar'da doğduğu ve burada gençliğini geçirdiği tahmin edilmektedir. Ayrıca belgelerde babasının adının Resul olduğu bildirilmektedir.⁶

Gençliğinde divit sanatıyla uğraştığı için "divitçi" anlamında kendisine "devâtî" lakabı verilmiştir.⁷ Ancak bu isim ile ilgili belgelerde bir takım farklılıklar dikkatimizi çekmektedir. Devatî ismiyle meşhur olmuş olan Mustafa Efendi'nin Üsküdar'daki tekkesinde halifelğini de yapan bir oğlu vardır ki o da Devâtîzâde Mehmed Efendi ismiyle mâruftur. Kaynaklarda Devâtîzade denildiği zaman genel olarak oğlu Mehmed Efendi anlaşılmaktadır. Ancak Osmanlı Arşivlerindeki bir takım belgelerde Mustafa Efendi için Devâtîzâde ismi kullanılmıştır.⁸ Bize göre bu durumun iki sebebi olabilir. Birincisi belgenin yazımı sırasında sehven bu ismin kullanılmış olmasıdır. İkincisi ise aslında Devâtî namıyla bilinen Mustafa Efendi'nin ailesinin divitçilik işi ile meşgul olduğu, dolayısıyla bu ismin kendi lakabı olmasından öte bir aile ismi olma özelliği taşımasıdır. Yazılan belgenin arzuhal kısmında var olan bu "Devâtîzâde Mustafa Efendi" lafzının o dönemin halifesi tarafından yazılmış olması bunun sehven yazılmış olması ihtimâlini zayıflatmaktadır.

Mustafa Efendi'nin tasavvuf yoluna girmesinde gördüğü bir rüya etkili olmuştur. Rüyasında kendisini yanar iken gören Mustafa Efendi uyandığı vakit "âlemde bir müşid-i kâmil bulamadım ki benim derdime derman olsun" diye üzüldüğünü beyan etmektedir. Bu ifadeden onun uzunca bir müddet dervişlik yolunun özlemini çektiği anlaşılmaktadır. Daha sonra kendisinin elinden tutulduğu ve Resûlullah Efendimizin imamlığında gece namazı kıldığı ve Efendimiz'in ona "Senin derdine derman ve ulu Mevlâ'ya vuslatına çare Üsküdarlı Ahmed Efendi (Muk'ad)'dendir" dediğini Mustafa Efendi bizzat beyan etmektedir.⁹

Bu rüya üzerine Muk'ad Ahmed Efendi'ye¹⁰ intisâb eden Devâtî Mustafa Efendi Tasavvuf eğitiminin önemli bir safhasında Efendimiz'in manevî işareti ve şeyhinin de arzusu ile Kastamonu'ya gitmiştir. Bu durumu kendisi şu sözlerle açıklamaktadır: "...Gördüm ki Sultân-ı Kevneyn (s.a.v.) orada oturuyor. Mübarek yüzlerinin nuru şimşek gibi çakıyor. Efendime hürmet edip yer gösterdi, Efendim de oturdu. Nebiyy-i Muhterem: "Bu yanındaki kimdir?" buyurdu. Efendim de "Sultanımın yetimi Mustafa kulundur" dediler. Aleyhissalâtü ve's-selâm Efendimiz: "Bunu Kastamonu'ya gönderin, sonra Üsküdar'a gelir. Emr-i Hâk bunun üzerine cârî olmuştur." buyurdular. Bu konuda söz çoktur ancak anlatmaya izin yoktur."¹¹

Devâtî Mustafa Efendi bu manevî işaret ile Kastamonu'ya gitmiş bir müddet orada ikamet etmiştir. Müşahedelerinden bahsederken Kastamonu ile ilgili birkaç hatırasını da nakleden Mustafa Efendi'nin bu beyanlarından Kastamonu'ya ilk gidişi sırasında şeyhlik vazifesini almadığı anlaşılmaktadır. Kastamonu'dan birkaç kez Üsküdar'a şeyhini ziyaret etme arzusu ile gitmek istemişse de her defasında izin verilmediğini, ancak son gitme arzusuna olumlu bir cevap aldığını beyan eden Mustafa Efendi Kastamonu'dan şeyhinin ziyaretine gelmiştir.

Şeyhinin yanına vardığında onun yanında bir sepet üzüm olduğu ve bunlardan iki salkımını kendisine uzattığını bildiren Devâtî Mustafa Efendi, şeyhinin "bunlardan

Üsküdarı
eş-Şeyh
Devâtizâde
Muhammed
Efendi

bir salkımından birer tane fukaraya dağıt. Ama sakın iki tane verme hazmedemezler” dediğini ve kalan diğer salkımı da kendinin yemesini söylediğini beyan eder. Orada birçok kimsenin gelip Muk’ad Ahmed Efendi’ye “Birer tane de bize ver Sultanım” dediği ancak Ahmed Efendi’nin: “Bunlardan size verilmez, bu Celvetî erenlerine mahsustur” diyerek başka kimselere vermediğini söylemektedir. Daha sonra şeyhinin “Bu evin anahtarını bunun eline verin” buyurmasıyla kendisine şeyhlik vazifesinin verildiğini bildirmektedir. Hatta bu esnâda Efendimiz’in ve Hüdâî hazretlerinin mânen orada bulduklarını ve “bundan sonra bu kapıda her kim ma’nâ talep ederse cevap bulacaktır” buyurduklarını da bildirmektedir.¹²

Bundan sonra Devâtî Mustafa Efendi’nin Kastamonu’ya tekrar dönüp dönmediği hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak Osmanlı Arşiv kayıtlarına göre Kastamonu Kırkçeşme Mahallesinde bulunan Celvetî dergâhının Devâtî hazretlerinin ihyâ ettiği bir yer olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Kastamonu’da şeyh olarak bulunmuş olma ihtimali kuvvetlidir. Buna göre Mustafa Efendi hilâfetnâme aldıktan sonra tekrar Kastamonu’ya dönmüş ve orada bir tekke kurarak irşâd faaliyetlerine başlamıştır. Nitekim 1291/1875 tarihine kadar kayıtlarda tekkenin şeyhlik görevinin devam ettiği bildirilmektedir. Bu bağlamda Mustafa Efendi’nin şeyhinin vefatından yani 1049/1639 yılından önce burada bir tekke kurduğu anlaşılmaktadır.

Üsküdar’a döndükten sonra Devâtî hazretlerinin ilme yöneldiği ve ulemâdan birinin yanında mülâzım olarak bulunduğu nakledilmektedir. Mülâzımlıktan sonra imtihanda başarı sağlayıp Kırklı bir medreseye müderris olarak tayin edilmiştir.

1061-1067/1650-1656 yılları arasında Molla Kesret Medresesi ile Vâlîde Sultan Dârul-hâdis'inde müderris olarak görev yapmıştır.

1067/1656 tarihinden itibaren müderrislikten ayrılan Devâtî Mustafa Efendi, bu tarihten sonra Üsküdar Selmanağa mahallesinde bulunan Şeyh camiinde irşad faaliyetlerinde bulundu. Bu camide 1067/1656 tarihinden sonra üç yıl bu vazifede bulunan Mustafa Efendi 1070/1659 tarihinde vefat etmiş ve tekkenin bahçesine defnedilmiştir.¹³

Mustafa Efendi'nin aile hayatı ile ilgili bilgiler çok sınırlıdır. Oğlu Devâtîzade Mehmet Efendi ailesinde bilinen tek kişidir. Mehmed Efendi Hüdâî âsitânesi şeyhlerinden Mehmed Fenâyî (ö.1075/1664)'ye intisâb etmiştir. Bir süre müderrislik yapan Devâtîzâde Mehmed Efendi, babasının vefatından sonra Şeyh camiine post-nişîn tayin edilmiştir. Gafûrî Mehmed Efendi'nin vefatı ile de Hüdâî âsitânesine şeyh tayin edilmiştir. Mehmed Efendi Şeyh Camiinde yaklaşık sekiz yıl, Hüdâî âsitânesinde ise on iki yıl kadar görev yapmış ve 1090/1679 yılında vefat etmiştir. Kabri Şeyh camiinde babasının kabrinin yanında yer almaktadır.¹⁴

Arşiv kayıtlarında yer alan 1092/1681 tarihli bir belgede yine Üsküdar'da Kefçe mahallesinde Devâtîzâde Mehmet Efendi tarafından yaptırılmış bir mescidin Cuma namazı için uygun hale getirilmesinden bahsedilmektedir. Bu belgeden anlaşılacağı üzere Mehmed Efendi sağlığında bir mescid inşâ ettirmiştir. Günümüzde ise bu mescidin akbeti hakkında herhangi bir bilgi tespit edilememiştir.¹⁵

Bunun dışında Eskişehir'de bulunan bir mezar taşında vefat tarihi 1120/1708 olarak kaydedilmiş olan ve üzerinde "Üsküdârî eş-Şeyh Devâtîzâde Muhammed Efendi" yazılı bir mezar taşı da tespit edilmiştir. Bu mezar taşının burada bulunmasından Devâtî'nin oğlu ya da torunu olan bir zâtn Eskişehir'e geldiği ve burada vefat etmiş olduğu kuvvetle muhtemeldir. Üstelik bu zâtn şeyhlik sıfatına hâiz olması da manidardır. Bu

şahıs hakkında elde bulunan mezar taşından öte bir bilgi bulunmamaktadır.¹⁶ Ayrıca tekkenin haziresinde bulunan bir kabir taşında yazan Devâtîzâde Şeyh Muhammed Efendi oğlu Ali Efendi ifâdesinden Ali Efendi'nin Eskişehir'deki kabri tespit edilen Muhammed Efendi'nin oğlu olması muhtemeldir.

3.. Kastamonu'da Kurduğu Celvetî Tekkesi

Aziz Mahmud Hüdâî Anadolu ve Balkanlar'a birçok halife göndermiş ve bu halifeler gittikleri yerlerde kurdukları tekkeler ile Celvetiyye tarikatının kendilerinden sonra da bu bölgelerde devam etmesini sağlamışlardır.

Anadolu'da kurulan bu tekkelerden biri de Kastamonu Kırkçeşme mahallesinde bulunan Şeyh Mustafa Camii olarak bilinen dergâhtır. Bu tekkenin ilk olarak Hüdâî'nin halifelerinden Resûlzâde Mustafa Efendi tarafından 1000/1591 tarihinde Serçeoğlu türbesinin dergâh olarak kullanılmasıyla faaliyete geçtiği son dönem kaynaklarında bilgi olarak yer almaktadır.¹⁷

Kastamonu'daki bu tekke irşad vazifesini yerine getirirken İstanbul'da bulunan Hüdâî âsitânesi ile de bağını koparmamıştır. Nitekim dergâhta görev yapacak kişi için İstanbul âsitânesinden onay alındığı belgelerde şu ifade ile yer almıştır: "Vakf-ı mezburdan vâki olan teveccühât Üsküdârî Hüdâî Aziz Mahmud Efendi âsitânesinde seccâde-nişin olanların arzlarıyla olagelmıştır."¹⁸

Bu bilgiler ışığında Kastamonu Kırkçeşme mahallesindeki dergâhın resmî kayıtlara göre 300 yıldan fazla bir süre faal olduğu kesin olarak anlaşılmaktadır. Bu tarihten tekke ve zaviyelerin kapatıldığı döneme kadar olan sürede dergâhın durumu hakkında tam bir bilgiye ulaşılamamaktadır.

Ayrıca bugün Kastamonu'da Şeyh Mustafa Efendi Camii olarak halen varlığını sürdüren bu tekkenin yanında yer alan Serçeoğlu türbesinin üzerinde Şeyh Mustafa Efendi Türbesi ifadesi yer almaktadır ki bu yazı ile Devâtî Mustafa Efendi'nin kabri burada imiş gibi bir izlenim oluşmaktadır. Bu durum düzeltilmeyi bekleyen bir hata olarak ortada durmaktadır.

Devâtî Mustafa Efendi'den sonra Kastamonu'ya Celvetî müridlerinin teveccühleri devam etmiştir. Yine İstanbul âsitânesinin şeyhlerinden olan Abdurrahman Nesîb Efendi'nin oğlu ve aynı zamanda halifesi olan Mehmed Rûşen Efendi'nin de tasavvufî terbiyesini ikmâl etmek için Kastamonu'ya gittiği ve burada erbain çıkardığı kaynaklarda yer almaktadır.¹⁹

4. Üsküdar'da Kurduğu Celvetî Tekkesi

Devâtî Mustafa Efendi Kastamonu'dan döndükten sonra İstanbul'da bir süre müderislik yapmıştır. Bu zaman zarfında tasavvufî irşâd vazîfesini ifâ ettiği bir tekeden söz edilmemektedir.

1061/1650 tarihinde Arslan Ağazâde Mustafa Bey tarafından yaptırılan Şeyh Camii'nde 1067/1656 tarihinden itibaren üç yıl irşâd faaliyetlerinde bulunan Devâtî Mustafa Efendi bu camiye bir meşrûta ve aşevi ilâve ettirmiş ve burayı tekke haline getirmiştir.

Caminin kim tarafından yapıldığı hakkında farklı rivayetler ortaya atılmaktadır. Caminin yapımına ilk başlayan Arslan Ağa'nın 1060/1649 tarihinde vefat etmesi üzerine camiyi Arslan Ağa'nın oğlu Mustafa Efendi'nin tamamlamış olduğu ilk kitabeden anlaşılmaktadır. Burada adı geçen Mustafa Efendi'nin Devâtî Mustafa Efendi olduğunu söyleyenler olmuştur.²⁰ Ancak belgelerde babasının adının Resul olarak yazılmış olması bu ihtimali zayıflatmaktadır.²¹ Bir diğer iddia ise camii Mustafa Efendi'nin oğlu Mehmed Tahir Efendi'nin yaptırdığı ifadesidir. Devâtîzâde Mehmed Efendi'nin kendi adına yaptırdığı bir Kefçe Mahallesi'ndeki mescit ile muhtemelen bu cami karıştırılarak bu bilgi ortaya atılmıştır. Ancak hem kitabede yazan Aslanağazâde Mustafa ifadesi hem de caminin yapım tarihi açısından bu ihtimal ortadan kaldırmaktadır. Caminin yapımı ile ilgili net olan bilgi şudur ki Arslan Ağa'nın oğlu olan Mustafa Efendi babasından yarım kalan yapıyı ikmâl etmiştir ve bu Mustafa Efendi hakkında kaynaklarda bilgiye rastlanmamaktadır.

Bir diğer husus ise bu caminin isimlendirilmesidir. Bu konuda belgeler ve kaynaklar incelendiğinde cami için

Şeyh Camii,
Arslan Ağa Camii,
Şeyh Devâtî Mustafa Efendi Camii

isimlerinin kullanıldığı görülmektedir. Bu farklılığın sebebi bize göre Devâtî Mustafa Efendi'nin şöhretinin caminin bânisi Arslan Ağa'dan daha yüksek olmasıdır. Bu sebebe bağlı olarak Arşiv kayıtlarında eşine pek rastlamadığımız bir durum ortaya çıkmış ve Evkaf Defterine cami ile ilgili bir tadilât kaydında Arslan Ağa Evkafı ve Şeyh Devâtî Camii ismi aynı anda yazılmıştır.²²

Devâtî Mustafa Efendi vefatından üç yıl önce 1067/1656 tarihinde bu camiye yerleşmiş ve bir aşevi ilâve ettirmiştir. Vefatına kadar burada irşad vazîfesini yerine getiren Mustafa Efendi 1070/1659 tarihinde vefat etmiş ve tekkenin bahçesine defnedilmiştir. Kendisi için bir türbenin o zaman inşâ edildiği ancak bu türbenin yıkılıp yerine 1304/1886 tarihinde şimdiki türbenin yapıldığı kitâbeden anlaşılmaktadır.²³

Mustafa Efendi'den sonra tekkenin başına oğlu Mehmed Talib Efendi geçmiştir. Mehmed Efendi belli bir süre görevi devam ettirdikten sonra Hüdâî asitânesine vefat eden Mahmud Efendi'nin yerine şeyh tayin edilmiştir.²⁴ Bu durum Hüdâyî âsitânesi ile Devâtî tekkesinin ilişkilerinin devam ettirdiğinin bir göstergesi olması bakımından önemlidir.

Üsküdar Devâtî Tekkesi 1925 yılında tekke ve zâviyelerin kapatıldığı tarihe kadar Celvetiyye tarikatının bir kolu olarak irfan hayatını sürdürmüştür. Sultan II. Abdülhamid zamanında 1307/1889 tarihinde tekkenin büyük bir tadilât geçirdiği vakf defterlerindeki kayıtlardan anlaşılmaktadır.²⁵

Tekkenin Şeyhlerinden Talib Efendi'nin 1323/1905 tarihinde şûra-yı devlete sunduğu arzuhalinde tekkenin yemek istihkâkının hazinece kesildiği ve yeniden verilmesi konusu beyan edilmektedir. Buna bağlı olarak Mihrimah Sultan vakfından hergün Devâtî tekkesine yemek gönderilmesi kararı verilmiş, ancak gelen yemek miktarıyla ilgili Perşembe günleri iki kat yemek verileceği bildirilmiştir. Buradan anlaşılıyor ki tekkede icrâ-yı âyin günü Perşembe'dir.²⁶

Üsküdar'da bulunan bu tekke ile ilgili belgelerde karşımıza çıkan önemli bilgilerden bir de bu tekkede bulunan teberrükât kâbilinden bir takım eşyalardır. Devâtî tekkesinde 1264/1848 tarihinde var olan eşyâlar şunlardır:

- Na'leyn-i şerîf (Hz. Peygamber'e ait ayakkabı)
- Miftâh-ı saâdet (Hz. Peygamber'in evinin anahtarı)
- İki adet lihye-i şerîf (sakal-ı şerif)
- Hüdâî hazretlerine ait Başmâk-ı şerîf (ayakkabıdan daha ince ayak giysisi)
- Devâtî Mustafa Efendiye ait cülle-i şerîf (Hurma kabı)
- Padişah tarafından hediye edilmiş mushâf-ı şerîf
- İki sandık kitap.

Bu eşyâlardan na'leyn-i şerif ve miftâh-ı saadet ile bir adet Kur'ân-ı Kerîm Padişah IV. Mehmet tarafından bizzat tekkeye hediye edilmiştir. Bu teberrükât yılın belli günlerinde tekkede ahalinin ziyaretine açıldığı yine belgelerde beyan edilmektedir.

Tekkenin altıncı şeyhi olan Asım Efendi'nin vefatından sonra bu emânetleri elinde tutan Asım Efendi'nin annesi Fatma Hanım fakirlik içinde olduğundan kendisine maaş tahsis edilmesini ve bu emanetleri hazineye devretmek istediğini beyan eden bir arzuhal sunmuş ve devlet tarafından bu istek olumlu görülerek 1264/1848 tarihli bir irâde ile kendisine maaş tahsis edilmiştir. Ancak yine bu iradede bu emanetlerden na'leyn-i şerif ile miftâh-ı saadetin hazineye devredilmesi beyan edilmesine karşın yaklaşık

bir yıl sonra tekkede bulunan na'leyn-i şerîf için taştan dolap yapılması istenmiştir. Dolayısıyla bu teberükâtların hazineye devredilmemiş olabileceği de söz konusudur.²⁷

1265/1848 tarihli irâdeye göre na'leyn-i şerîf için taştan bir dolap yapılmış ve ön tarafında demirden bir kapak takılması istenmiştir. Carninin doğu cephesinde hatip kürsüsünün üst tarafındaki bu dolap bugün boş bir halde bulunmaktadır. Dolabın üzerinde yer alan dörtlükte geçen na'leyn-i şerîfeyn ifadesinden o dönemde burada iki adet na'leyn-i şerîfin bulunduğu anlaşılmaktadır. Ancak belgelerde na'linin tek olduğu vurgulanmaktadır. Bu durum bir çelişki olarak ortada durmaktadır.²⁸

Bugün Topkapı sarayında kutsal emânetler dairesine üç adet nâ'lîn-i şerif bulunmaktadır ve bunların her biri birbirinden farklıdır. Bunların İstanbul'a ne yolla geldiği hakkında kesin bir bilgi olmamakla birlikte bir tanesinin 1288/1872 tarihinde Hakkari'de bir dervişin evinde bulunduğu rivayet edilmektedir. Bu nâ'leyn-i şerif İstanbul'da bulunan na'leyn-i şerîfin eşi olduğu düşüncesiyle oradan İstanbul'a Şiâr-ı nusret isimli bir gemi vasıtasıyla getirildiği kayıtlarda yer almaktadır.²⁹

Tekkede bulunan bu teberükâtın âkıbeti hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi yer almamaktadır. 1925 yılında tekke ve zâviyelerin kapatılmasıyla birlikte İstanbul tekkelinde bulunan teberükâtlar Yenikapı Mevlevîhanesine toplanmış ancak 7 Mayıs 1997 tarihinde çıkan büyük yangın ile bu emanetlerin birçoğu zâyî olmuştur.³⁰ Devâtî tekkesine âit beyan ettiğimiz bu emanetlerin de bu yangında veya daha önce tekkenin geçirdiği tamirat süreçlerinde kaybolmuş olması muhtemeldir.

Sonuç

Devâtî Mustafa Efendi ve kurduğu tekkeler hakkında hazırladığımız bu bildiriye kullandığımız kaynaklar içerisinde Arşiv belgeleri bize yol gösterici olmuştur. Genel olarak çıkarılabilecek sonuçları şunlardır;

- Devâtî Mustafa Efendi Üsküdar ve Kastamonu'da iki etkin tekke kurmuş olması açısından önemli bir isimdir.
- Kendisine verilen Devâtî isminin belgelerde Devâtîzâde şeklinde kullanılmış olmasından sülalesinin bu ismi kullandığı otaya çıkmaktadır.
- Devâtî Mustafa Efendi'nin hem Celvetî dervişi hem de şeyhi olarak Kastamonu'da bulunduğu kendi ifadelerinden çıkarılabilmektedir.
- Devâtîzâde Şeyh Muhammet Efendi isminde bir mezar taşının da Eskişehir'de bulunması bu durumun detaylarını araştırmacıların gün yüzüne çıkartmasını beklemektedir.
- Belgelerden Kastamonu'daki tekkenin önceleri sadece mescid olduğu Cuma namazı için müsait bulunduğu ve bir minber eklenerek camiye tebdîl edildiği anlaşılmaktadır.
- Yine belgelerde arzuhalleri yazarların isimlerine dikkat edildiği vakit, bunların Hüddâî Âsitânesi'nin post-nişînleri olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Kastamonu'daki

Dergâh ile ilgili yapılacak olan tasarruflar İstanbul Hüdâî âsitânesi şeyhlerinin oluru ile gerçekleştirilmektedir. Zaten belgelerden birinin derkenârında bu bilgi aynen beyan edilmektedir. Buna göre Kastamonu Celvetî tekkesinin kuruluşundan üç asır sonra bile İstanbul ile bağıni koparmadığı anlaşılmaktadır. Dolayısı ile Celvetîlik diğer tarikatların yanında Kastamonu'nun önemli irfan ocaklarından olmuştur.

- Üsküdar'da bulunan teberrükâtın âkibeti hakkında detaylı bir çalışmaya ihtiyaç vardır.
- Hüdâî asitânesi ile bağlarını koparmadan uzun müddet varlığını sürdürmesi açısından Üsküdar Devâtî tekkesi Üsküdar'ın önemli irfan merkezindedir.

Dipnotlar

- 1 Hasan Kamil Yılmaz, "Celvetiyye", *DİA*, İstanbul, VII, 273.
- 2 Hasan Kamil Yılmaz, *Aziz Mahmûd Hüdâî ve Celvetiyye Tarikati*, Erkam Yay, İstanbul, 1982, s. 155-159.
- 3 *a.g.e.*, s. 165-182.
- 4 Hasan Kamil Yılmaz, "Celvetiyye", *DİA*, İstanbul, VII, 273.
- 5 Hasan Kamil Yılmaz, *Aziz Mahmûd Hüdâî ve Celvetiyye Tarikati*, s. 27.
- 6 BOA, C.EV. 167889. 1801/ 2 Cemaziyye'l-evvel 1216.
- 7 Necdet Yılmaz, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (17.yy.)*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yay. İstanbul, 2007, s. 364.
- 8 BOA, C.EV. 8650, 1816/29 Şevval 1231.
- 9 Şeyh Mustafa Devâtî, *Tuhfetü's-Sûfiyyîn* (haz. Necdet Tosun), Şeyh Mustafa Devâtî Vakfı, İstanbul, 1997 s. 45.
- 10 Muk'ad Ahmed Efendi (ö. 1038/1628): Aziz Mahmud Hüdâî'den sonra Üsküdar'daki âsitânenin şeyhidir.
- 11 *a.g.e.*, s. 66.
- 12 *a.g.e.* s. 57-58.
- 13 *a.g.e.*, s. 18.
- 14 Nuri Özcan, "Mehmed Efendi, Divitçizâde", *DİA* İstanbul, IX, 451.
- 15 BOA, AE.SMMD.IV. 38/4302, 1681/ 1 Şaban 1092.
- 16 bk. Ek 1.
- 17 Hür Mahmud Yücel, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf(19.yy.)*, İnsan Yay. İstanbul, 2004, s. 437.
- 18 BOA, C.EV. 8650, 1816/29 Şevval 1231.
- 19 Hasan Aksoy, "Mehmed Rûşen Efendi", *DİA* İstanbul, XXVIII, 520.
- 20 Necdet Yılmaz, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (17.yy.)*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yay. İstanbul, 2007, s. 364.
- 21 OA, C.EV. 16789, 1802 / 2 C.Evvel 1216.
- 22 BOA, EV.d. 39259.
- 23 M. Baha Tanman, *İstanbul Tekkelerinin Mimari ve Süsleme Özellikleri*, doktora tezi, İstanbul, 1990, s. 243.
- 24 BOA, İE.EV. 19/2270, 1667/10 R. 1078.
- 25 BOA, EV.d. 39259.
- 26 BOA, ŞD. 3033/27, 1905/22 Ramazan 1323.
- 27 BOA İ.DH.180/9883,
- 28 BOA İ.DH 174/9345, 16 B.1264
- 29 *Hakâyikü'l-vekâya'* gazetesi, 16 Mayıs 1872.
- 30 Nilgün Çevrim, "Teberükât Eşyalarının Evkaf'taki Seriveni" *Vakıflar Dergisi*, Haziran 2013, s. 157.